

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2011:B4

Slussportarna i Strömsholms kanal

Montering av uppstigningsanordningar

Antikvarisk kontroll

Strömsholms kanal
Fagersta, Surahammars och Hallstahammars kommuner
Västmanlands län

Ia Manbo
Anna Ahlberg



Slussportarna i Strömsholms kanal – montering av uppstigningsanordningar

Antikvarisk kontroll

Strömsholms kanal
Fagersta, Surahammars och Hallstahammars kommuner
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 090004

*Ia Manbo
Anna Ahlberg*

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2011

Omslagsfoto: Slussen vid Färmansbo 2:8, Surahammars kommun. Foto: Ia Manbo, Västmanlands läns museum.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Ia Manbo, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-18-0

Inledning

Strömsholms kanal är 10 mil lång och sträcker sig från Smedjebacken i norr till Borgåsund vid Mälaren i söder. I Västmanlands län börjar kanalen i den nordvästra delen och går genom tre kommuner: Fagersta, Surahammars och Hallstahammars kommuner. Huvuddelen av kanalen är naturliga vattenvägar i Kolbäcksån men den har kompletterats med 11 kilometer grävd kanal med 26 slussar. Höjdskillnaden i kanalen är 100 meter.¹

Strömsholms kanal med del av byggnadsbeståndet förklarades som byggnadsminne 1990, dnr 221-230-89. Till byggnadsminnet hör skyddsbestämmelser för byggnaderna och de tekniska anläggningarna inom skyddsområdet som skyddar mot rivning och ombyggnad. Dessutom får inte nya byggnader uppföras i området utan tillstånd från länsstyrelsen. Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.²

Strömsholms Kanal AB ansökte den 13 oktober 2008 om tillstånd till ändring av byggnadsminne hos Länsstyrelsen i Västmanlands län. Kanalbolaget hade ålagts av Arbetsmiljöverket att förse samtliga slusskamrar i Strömsholms kanal med stega eller annan anordning att ta sig upp på om man ramlar ned i vattnet. Länsstyrelsen beviljade ansökan i beslut daterat 2008-11-26, dnr 432-10823-08. Som villkor ställdes att stegar och luckor skulle monteras enligt arbetsbeskrivningar som inlämnats till länsstyrelsen av Strömsholms Kanal AB den 21 och 24 november 2008. Ytterligare villkor var att stegarna i aluminium skulle ges en svart matt kulör.³

Västmanlands läns museum utsågs av Strömsholms Kanal AB till antikvarisk kontrollant i ärendet. Kontrollen har genomförts av byggnadsantikvarierna Anna Ahlberg och Ia Manbo som även sammanställt denna rapport. Arbetena genomfördes under 2009 och 2010.

Historik

Att Strömsholms kanal byggdes mellan åren 1777 och 1795 berodde på den ökade efterfrågan på bättre transporter av det järn som framställdes i Bergslagen under 1700-talet. Slitaget på kanalen var hårt och redan tio år efter invigningen fanns behov av omfattande reparationer. Kanalen byggdes om under åren 1842–1860 och murverken i slussarna fick sin nuvarande utformning. Trafiken på den ombyggda kanalen var fortsatt mycket omfattande, men under 1900-talet, minskades behovet av sjötransporter. De sista godstransporterna gick 1948 och 1954 var en total nedläggning av kanalen nära. Tack vare kanalens kulturhistoriska värde samt dess betydelse för fritidstrafiken påbörjades ett restaureringsarbete 1962 och 1970 öppnades farleden åter.⁴ Kanalen med del av byggnadsbeståndet förklarades som byggnadsminne 1990.⁵

¹ Byggnadsminnesförklaring 1990-04-09

² ibid

³ Tillståndsbeslut 2008-11-26

⁴ <http://www2.lansstyrelsen.se/vastmanland/SiteCollectionDocuments/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/byggnadsvard/Stromsholmskanal.doc> 2011-01-12

⁵ Byggnadsminnesförklaring 1990-04-09

Genomförande

Tillståndet till ändring av byggnadsminnet gavs med villkoret att monteringen skulle följa det arbetsbeskrivningar som inkommit till länsstyrelsen. Dessa består av en skriftlig del samt en skiss, båda upprättade av Rolf Mylläri på Strömsholms kanal AB (bilaga 1 och 2).

Eftersom stegen skulle monteras på slussporten under gångbordet måste en lucka tas upp i gångbordet. Denna placerades mellan gångbordsfästet och räckfästet, så nära slaget som möjligt. Ett gångbord består vanligtvis av tre till fyra plank och av dessa har den yttre plankan in mot slussen bevarats hel på grund av säkerhet. Luckan sågades ut på avsedd plats. Uppfästningsanordningen för luckan består av två vinkeljärn på 50x50x5 millimeter samt två gångjärn. Luckan stängs undertill på gångbordet med en tråkloss.

Stegarna har längdmässigt anpassats efter den aktuella slussporten, eftersom ingen är den andra lik i kanalen. Vid monteringen var slussportarna stängda och i slussen stod en arbetsbåt. Stegen fördes ned i den upptagna luckan och stegen skruvades fast nedtill. Därefter fylldes vatten upp i slussen till nivån för det övre fästet och stegen monterades fast.

Länsmuseet genomförde en slutbesiktning av uppstigningsanordningarna 2 och 4 november 2010. Enligt villkoren i länsstyrelsens beslut skulle slutbesiktning ske av sex slumpvis utvalda slussportar i samtliga tre kommuner. Länsmuseet besökte slussarna i Semla 11:4, Säteriet 1:4 (Fagersta kommun), Färmansbo 2:8 (Surahammars kommun), Ribbholmen 9:1, Strömsholm 8:44 och Norrtunbo 1:1 (Hallstahammars kommun).

Resultat

Monteringen av uppstigningsanordningarna har skett enligt länsstyrelsens beslut och godkänns ur antikvarisk synvinkel. Vid länsmuseets slutbesiktning satt flera tråklossar för stängning av luckan mycket hårt. Eventuellt har träet svällt på grund av fuktig väderlek under hösten.

Bildbilaga

Semla 11:4, Fagersta kommun



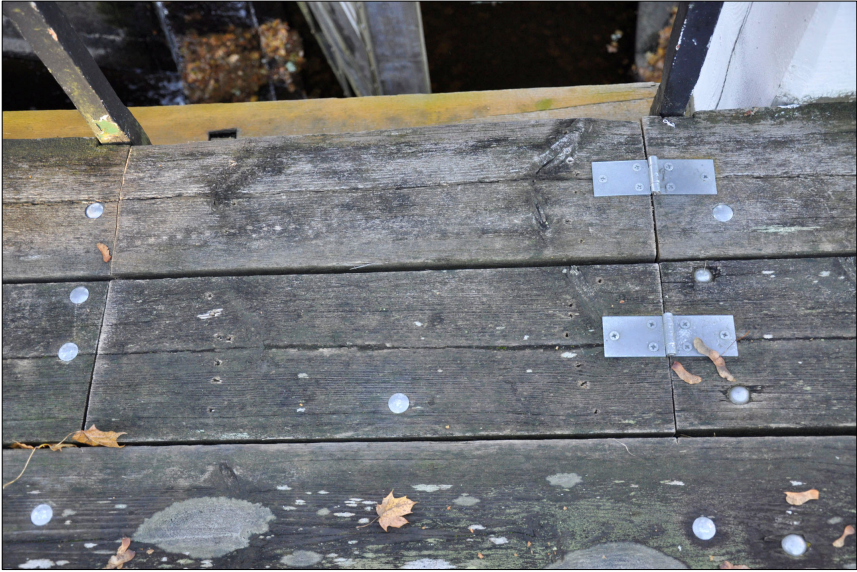
Säteriet 1:4, Fagersta kommun



Färmansbo 2:8, Surahammars kommun



Ribbholmen 9:1, Hallstahammars kommun



Norrtunbo 1:1, Hallstahammars kommun

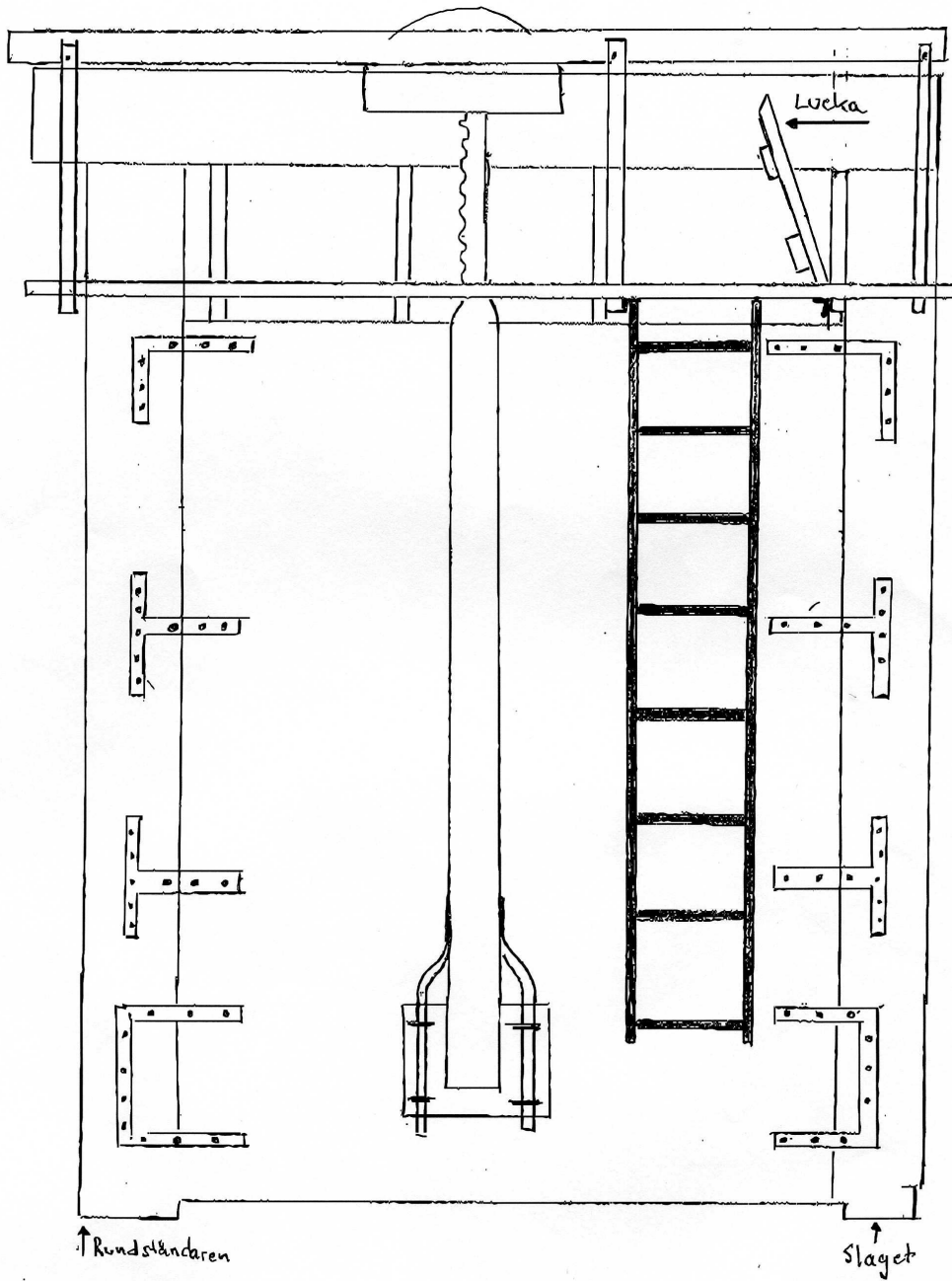


Strömsholm 8:44, Hallstahammars kommun



Bilaga 1

Räddningsstege på Slussportar



Rolf Mylläri

Bilaga 2

Strömsholms Kanal AB

Arbetsbeskrivning för montering av stegar på slussportar.

Steg 1.

Man tar och märker ut vart luckan till stegen skall vara, så nära slaget som kan. Det är en gångbordsfästet närmast slaget och sedan är det ett räckfäste till vänster, där i mellan skall luckan vara.

Steg 2.

Två tvärreglar borrar fast i det 2 eller 3 gångbords plank (gångbord kan bestå av 3 till 4 plankor man har den yttre plankan hel in mot slussen för säkerhet). Ut sågning av luckan sker och lägg åt sidan. Fästet för räckverket svetsas ett vinkeljärn 50*50 mm fast och sedan fäster man ett nytt vinkeljärn i gångbordsjärnet längst in och fästs den i sista gångbordsplanket med vagnsbult. Sista momentet av luckan skruvas två stycken gångjärn fast mot slagståndarens sida.

Steg 3.

Man tar en stege som är anpassad för den slussport där arbetet skall ske vid (man har kanalstandard ingen port har samma mått). Stegen förs ner i luckan och fästs med rep i överliggaren. Arbetsbåten är i slussen och portarna är stängda då borrar man för det nedre stegfästet och skruvar fast stegen. Vattnet fylls upp i slussen till den nivå där det övre fästet skall sitta, borrar och fast montering sker och stegen är på plats.

Steg 4.

Montering av snabb öppning av luckan, en tråkloss sätts fast. Nu är räddningsstegen monterad och klar för användning.

Material.

Aluminiumstegen är pulverlackad i mattsvart.

Vagnsbult. M6 + 2st M6 mutter + 2st brickor

Mutter

Brickor

Fransk träskruv

~~Rostfri bult~~

Vinkeljärn 50 x 50 x 5 mm
Gångjärnet.

Litteratur och källor

Länsstyrelsen i Västmanlands län. Tillståndsbeslut 2008-11-26. Dnr 432-10823-08. VLM arkiv.

Länsstyrelsen i Västmanlands län. Byggnadsminnesförklaring av Strömsholms kanalanläggning med del av byggnadsbeståndet. 1990-04-29. Dnr 221-2330-89. VLM arkiv

http://www.ekomuseum.se/besoksmal/stromsholms_kanal.html 2011-01-12

<http://www2.lansstyrelsen.se/vastmanland/SiteCollectionDocuments/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/byggnadsvard/Stromsholmskanal.doc> 2011-01-12

Administrativa uppgifter

Västmanlands läns museums dnr: VLM 090004

VO Kulturmiljö; projektnr: 30-911

Länsstyrelsen dnr: 432-10823-08

Fastighetsbeteckning: Strömsholms kanal

Landskap: Västmanland

Län: Västmanland

Kommun: Fagersta
Surahammar
Hallstahammar

Ägare-beställare: Strömsholms kanal AB
Box 506
734 27 HALLSTAHAMMAR

Entreprenör: Egen regi

Antikvarisk kontroll: Västmanlands läns museum
Antikvarisk kontrollant
Anna Ahlberg
Ia Manbo
Karlskatan 2
722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22



– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-86511-18-0